

JAK POZNÁME INKLUZIVNÍ ŠKOLU?

Vladimír Foist

se prosazování myšlenek společného vzdělávání věnuje od roku 2003 a své zkušenosti z dlouhodobé praxe ředitele základní školy zúročil i jako poradce ministryně školství. Inspiraci pro svoji práci hledá nejen v domácím prostředí, ale absolvoval i několik mezinárodních projektů a stáží, účastnil se slyšení v Radě Evropy ve Štrasburku, kde v návaznosti na DH rozsudek představil současné možnosti při vytváření inkluzivní školy v ČR. Od srpna 2016 působí na expertní pozici ve Vládním výboru (Agentuře) pro sociální začleňování a věnuje se především realizaci systémového projektu „Inkluzivní a kvalitní vzdělávání v územích se sociálně vyloučenými lokalitami“.

Abstrakt: Inkluze, každý o ní hovoří, ale víme, jak ve skutečnosti vypadá? Víme, jak poznáme skutečně kvalitní školu? Zamysleme se nad inkluzivními procesy a podívejme se na základní principy moderního pojetí vzdělávání nejen pohledem teorie, ale i na základě dlouholetých zkušeností z řízení školy a z praxe regionů se sociálně vyloučenými lokalitami.

Klíčová slova: kvalita, inkluzivita, týmová práce, osobnost učitele, místní komunita, vize, integrace, inkluze, ukazatele inkluze.

Především je na úvod nutné zdůraznit, že ve vzdělávání nelze odděleně posuzovat kvalitu od inkluzivity. Kvalitní vzdělávací prostředí rovná se inkluzivní a totéž platí i v opačném pohledu – inkluzivní škola je školou kvalitní. Shrňeme-li současné poznatky, zjistíme, že moderní kvalitní školu charakterizují čtyři základní pilíře: týmová práce, osobnost učitele, vztahy školy s místní komunitou a schopnost přijmout i vzdělávat každého žáka. Týmová práce je bezpodmínečně nutná všude tam, kde se pedagogové snaží poskytovat svým žákům maximální podporu na jejich cestě za vzděláním tak, aby odpovídala jejich potřebám i schopnostem. Osobnost učitele rozhoduje především o vztazích mezi žáky a školou, a má rovněž zásadní vliv na účinnost poskytovaných podpůrných opatření, například v podobě efektivního zapojení asistentů. Vztahy mezi školou a místní komunitou (rodiče, veřejnost, zřizovatelé a další aktéři v oblasti vzdělávání) výrazně ovlivňují dění ve školách. Málomocná dnešní škola má jasně stanovenou a rozpracovanou vlastní komunikační strategii, což se negativně promítá i do celkového pohledu veřejnosti na inkluzivní procesy. Schopnost přijmout a úspěšně vzdělávat každého žáka pramení víceméně ze souladu předchozích tří oblastí.

Jak bychom mohli tedy popsat to, čeho se snažíme dosáhnout v současném snažení o transformaci vzdělávací soustavy? Pro potřeby naší práce v regionech s výrazným podílem sociálně vyloučených lokalit jsme došli ke shodě na následujícím znění vize: *Vzdělávací soustava*

bude poskytovat kvalitní vzdělání všem dětem a žákům bez rozdílů v míře jejich nadání, v sociálním či rodinném zázemí, v etnickém původu nebo zdravotním stavu, v nesegregujícím prostředí. Vzdělávací soustava bude pro tento úkol adekvátně nastavená a materiálně i personálně připravená. Jako cesta k naplnění této vize se jeví právě kvalitní inkluzivní vzdělávání.

Pokud blíže nahlédneme na podstatu inkluze, s přibývajícými zkušenostmi ji stále jasněji vnímáme jako dlouhodobý trend¹ ve vývoji vzdělávací soustavy a v jednotlivých regionech stále zřetelněji sledujeme i související postupné procesy. Většina škol v současné době prochází integrační fází a skutečná inkluzivní nastavení se prosazují stále jen velmi obtížně. Za zmínku stojí i velmi diskutovaná záměna pojmů integrace a inkluze. Integrace představuje existenci rozdílných podskupin žáků vedle sebe a v případě neúspěchu se může dítě vrátit do speciálního zařízení. V integračním prostředí si žák musí své místo zasloužit a musí dokazovat, že na dané místo patří. Oproti tomu inkluzivní vzdělávání umožňuje všem dětem úspěšně se vzdělávat v běžné škole, ideálně v lokalitě jejich bydliště. V opravdovém inkluzivním prostředí není existence paralelních proudů edukace možná, proces přechodu mezi nimi tam a zpět proto neexistuje.

Dále připomeňme, že inkluze není stav nastalý od 1. 9. 2016 po přijetí potřebné legislativy, ale že se jedná o proces, který v naší zemi předznamenala mimo jiné již novela Školského zákona z roku 2004. Inkluzi charakterizují v čase rozložené čtyři základní fáze – integrace, akceptace, participace a finální fáze, během níž se objeví prokazatelné výsledky dosažených změn (Farrell, 2002). Jednotlivé fáze se vzájemně prolínají a míru inkuzivity jednotlivých škol není vždy snadné posoudit.

Pro naše lokality vycházíme při posouzení inkuzivity z hodnocení čtyř základních ukazatelů z Minima školní inkluze podle práce Moniky Tannenbergerové². Jedná se o oblast kultury školy, podmínek, relací a vlastní praxe, které se snažíme co nejobjektivněji posoudit pro potřeby našich partnerů, abychom mohli společně stanovit další postup strategie rozvoje regionálních soustav.

V oblasti kultury školy se zaměřujeme na to, zda škola přijímá všechny žáky ze spádové oblasti, zda je každý žák skutečně pro školu důležitý, na zapojení dětí do zájmové činnosti, ale třeba i na formu prezentace výsledků žáků a školního života. Sledujeme také úroveň využívání podpůrných opatření a kvalitu prvotní pedagogické diagnostiky. V oblasti relací nám poskytne základní

¹ Např. Hlavní závěry Analýzy implementace společného vzdělávání v období 1. 9. 2016 – 31. 10. 2017, MŠMT, 9. 2. 2018.

² Tannenbergerová, M. 2016. *Průvodce školní inkluzí aneb Jak vypadá kvalitní základní škola současnosti?* Wolters Kluwer.

informaci způsob komunikace školy s okolním prostředím, zda najdeme odpovídající a dostupné informace s kým a jak je možno komunikovat, a jestli má škola nastavenou jasnou komunikační strategii. Hodně napoví i kvalita týmové práce a jaké jsou vztahy mezi školou a rodiči. Oblast podmínek poddhalí kvalitu zázemí pro inkluzivní rozvoj školy. První signálem je rozpočet a jeho část věnovaná položkám podporujícím inkluzi, dále heterogenita tříd či vzdělávání pedagogů v oblastech inkluze. V neposlední řadě se jasným ukazatelem stává dostupnost všech školních i mimoškolních aktivit. Oblast praxe zahrnuje míru a kvalitu individuálních vzdělávacích strategií. Výrazným ukazatelem je i efektivní a přirozené využití rozmanitých didaktických metod a způsob hodnocení žáků.

LITERATURA

- TANNENBERGEROVÁ, M. (2016). *Průvodce školní inkluzí aneb Jak vypadá kvalitní základní škola současnosti?* Wolters Kluwer.
- SVOZIL, B., FOIST, V. (2016). *Strategický management inkluzivní školy*, LLP.

KONTAKT

Mgr. Vladimír Foist
Vládní odbor pro sociální začleňování
Úřad vlády České republiky
Nábřeží Edvarda Beneše 4, 118 01 Praha
e-mail: foist.vladimir@vlada.cz